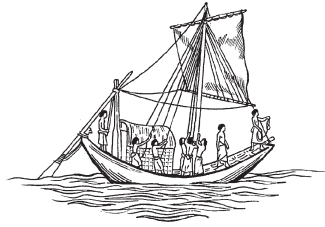

Шкільна бібліотека

Унікальні сторінки
географії.
Визначні географічні
Відкриття

Харків
«Фоліо»
2019

Географічні відкриття народів Близького Сходу

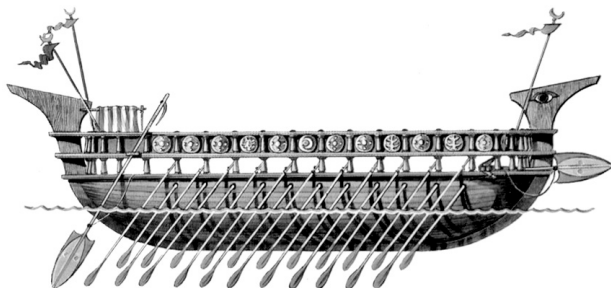
Фінікійці й таємниці двох океанів

У давнину на східному березі Середземного моря жив працьовитий і підприємливий народ — фінікійці. Так їх називають завдяки грекам, самі ж вони називали себе хананеями, а свою землю Ханааном. Фінікійців відносять до північно-західної групи семітських племен, і за походженням і мовою вони дуже близькі до євреїв.

Ханаан був країною гористою, тому земель, придатних для обробки, не вистачало. Проте фінікійці знайшли вихід — вони тягали землю на схили гір вручну, в кошиках, і на збудованих таким чином терасах садовили рослини. Але навіть це не рятувало винахідливих синів Ханаана від голоду — зростала кількість населення, і фінікійці все більше й більше залежали від моря. Вони вміли робити човни зі стовбурів кедрів, тому могли ловити рибу, хоча далеко від берега не відпливали. Але справжніми мореплавцями фінікійці стали, коли навчилися будувати невеликі міцні кораблі і вирушили в сусідні країни. Нинішні історики часто називають хананеїв наймайстернішими мореплавцями давнини. Але питання про те, як далеко плавали їхні кораблі, досі залишається відкритим.

У морях двох океанів

Прямуючи вздовж берегів Ханаана на південь, мореплавці потрапили в гирло Нілу. Так вони почали торгувати з Єгиптом. Ця торгівля була вигідна обом сторонам. Вино й оливкове

Фінікійський торговельний корабель

масло — те, чим багата була Фінікія завдяки наполегливій праці хліборобів, — єгиптяни купували охоче. Був і «живий товар» — раби, що в ті часи нікого не бентежило.

Ханаан торгував не тільки з Єгиптом. Фінікійські каравани йшли в Межиріччя і сусідні маленькі держави в Сирії і Палестині. До того ж єгиптяни повідали фінікійцям, що за пустелею на схід від Нілу знаходиться «Велике зелене море». (Саме воно за іронією долі тепер іменується Червоним. Його нинішню назву дано,

ймовірно, тому, що в далекі періоди його води набували червонуватого кольору завдяки мікроскопічним водоростям *Trichodesmium erythraeum*.)

«Велике зелене море» з Нілом з'єднував довгий канал. Фінікійці скористалися ним і увійшли в невідомі води. Незабаром вони зрозуміли, що «Велике зелене

Очеретяні човни, які вмiли будувати жителі долини Нілу, не витримували ніякої конкуренції з фінікійськими суднами — в Єгипті не росли дерева, з товстих прямих стовбурів яких можна було б побудувати справжні кораблі. Але особливо бажаним товаром став кедр, за який єгиптяни платили чужоземцям золотом.

море» веде в океан. На східному березі моря фінікійці торгували з жителями Аравії, які привозили з Індії алмази, прянощі і чорне дерево. Збереглися свідоцтва, що для єгиптян сини Ханаана ходили навіть в загадкову країну Пунт (про ці експедиції ми розповімо далі).

Подорожі фінікійців не обмежувалися Індійським океаном. Плаваючи Середземним морем, вони обігнули Малу Азію і опинилися в іншому морі — Егейському. Жителі островів із задоволенням купували у заморських гостей залізні вироби і яскраві тканини, але виявилися дуже наївними, чим скористалися фінікійські моряки — вони заманювали нещасних на кораблі, а потім продавали в рабство на невільничих ринках Сходу. Звичайно, незабаром фінікійці в Егейському морі зажили поганой слави, але саме у них греки навчилися мистецтву будувати кораблі й орієнтуватися за зірками.

Фінікійські мореплавці просувалися все далі й далі на захід. Вони дісталися Балеарських островів, а потім до Іспанії — «Країни Мороку», як вони її називали (Іспанія знаходиться на захід від Фінікії, тобто в тій стороні, де заходить сонце).

Обігнувши Іспанію, фінікійці побачили, що вона відділяється від Африки вузькою протокою, по обидва боки якої підносяться гострі скелі. Саме через ці «ворота», вирішили вони, і спускається, завершивши денний шлях, бог променистого сонця Мелькарт. Тому фінікійці назвали скелі Стовпами Мелькарта. Стародавні греки знали їх як Стовпи Геракла.

Зараз ці скелі на протилежних берегах Гібралтарської протоки біля виходу в Атлантичний океан називаються Гібралтар і Сеута. А висловлювання «Геркулесові стовпи»

В Іспанії можна було розжитися сріблом. Існує такий переказ: одного разу фінікійці виторгували стільки срібла, що їхні кораблі не могли підняти його на борт. Тоді купці вивантажили всі товари, які коштували дешевше срібла. Але все одно дорогоцінного металу залишалось ще багато. Винахідливі торговці все-таки знайшли вихід: вони викинули якорі своїх кораблів і зробили нові — срібні.

Фінікійське блюдо

(«Стовпи Геракла») стало прозивним і означає межа чогось, крайню точку.

На «краю землі» фінікійці заснували близько 1104 року до н. е. колонію Гадір — сучасний Кадіс. З Гадіра фінікійські мореплавці плавали на південь, вздовж західного узбережжя Африки, і на північ, уздовж берегів Іспанії. Їхні кораблі дійшли до «островів», які фінікійці назвали Кассітеридами, або Олов'яними. Тут вони купували олово, необхідне для виплавки бронзи. Вважається, що це були берега півострова Бретань, де в давнину були поклади цього металу.

А ще далі лежали землі, багаті «золотом півночі» — на березі холодного Балтійського моря відважні моряки міняли свої товари на шматки бурштину.

Звичайно, Гадір був не єдиною фінікійською колонією. Близько 1100 року до н. е. в Північній Африці поблизу мису Аполлона і західного рукава річки Баградаса була заснована Утіка. Приблизно тоді ж на карті світу з'явилися Гадрумет і Лептіс, розташовані на східному узбережжі Тунісу, Гіппон на території сучасного Алжиру і Лікс на атлантичному узбережжі сучасного Марокко. Але найвідомішою колонією фінікійців став легендарний Карфаген.

Подорожуючи на захід уздовж узбережжя Африки, вони виявили велику затоку. Піщана мілина в глибині затоки утворила природну гавань. Місце було дуже зручним, тому тут багато

Фінікія і фінікійські колонії

разів зупинялися купці з фінікійського міста Тіра. Тут згодом і побудували велике місто, яке стало центром величезної держави, що існувала в VII—II століттях до н. е.

Те, що Карфаген був заснований вихідцями з Тіра — науковий факт. Але кому саме належить

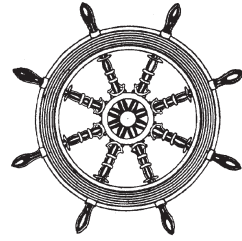
Еліса-Дідона біля віетаря

ця честь? Античні автори говорять, що чи то в 826-му, чи то в 814 році до н. е. до берега Туніської затоки підійшли кораблі жінки на ім'я Елісса. Також вона відома під ім'ям Дідони. В одному грецькому словнику ім'я Дідона перекладається з фінікійського як «блукаюча» (πλανητις). Згідно з Вергілієм¹, Дідона втікла сюди після того, як її брат Пігмаліон — цар Тіра — убив її чоловіка Сіхея, щоб заволодіти його багатствами.

В околицях майбутнього Карфагена жили лівійські племена. До представників одного з них — Гіарбу — і звернулася, за переказами, Дідона. «Мої супутники стомлені довгим плаванням, — сказала вона. — Їм треба зібратися з силами, перш ніж вирушити в дорогу». Дідона готова була купити стільки землі, скільки може охопити бичача шкура. Гіарб погодився — подумаєш, яка дрібниця! Але Елісса-Дідона перехитрила його. Вона веліла розрізати шкуру на тонкі смужки. Розтягнувши їх на пагорбі, фінікійці окреслили місце, цілком достатнє для побудови фортеці. Договір є договір, і вражений Гіарб віддав цю землю Дідоні. Пагорб і цитадель на ньому називалися відтоді Бірса — «шкура». На цьому пагорбі колоністи знайшли кінську голову і визнали це щасливим знаком. Тому на карфагенських монетах часто зображувався кінь — символ могутності Карфагена.

Цариця Елісса через кілька років наклала на себе руки. Вергілій розповідає романтичну історію: Дідона зійшла на вогнище

¹ Публій Вергілій Марон (70—19 рр. до н. е.) — знаменитий давньоримський поет, автор «Енеїди».

Зміст

Передмова. Людина відкриває Землю 3

Розділ I. ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Географічні відкриття народів Близького Сходу	13
Фінікійці та таємниці двох океанів.	13
У морях двох океанів	13
Фінікійці в Новому Світі?	19
Географічні надбання єгиптян	21
Мореплавці чарівної Елади	26
Римська імперія: дослідження Європи й Африки	40
Таємниці держави Інч	45
Шляхи норманів	55
Арабські торговельні шляхи	62
Марко Поло та його «Книга»	79

Розділ II. ЕПОХА ВЕЛИКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ВІДКРИТТІВ

Генріх Мореплавець і португальська морська експансія	93
Перу ді Ковільян — секретний агент Жоао II	97
Морський шлях до Індії	100
Випадкове відкриття Бразилії	105
Тріумф і трагедія Христофора Колумба	108
Подвиг Магеллана	118
Великий містифікатор Америго Веспуччі	124
Конкістадори — завойовники і відкривачі	
Південної Америки	127
Іспанці біля берегів Америки.	128
«Південне море» Васко Нуньєса де Бальбоа.	130
Відкриття-завоювання Перу.	132
Від Мексики до Каліфорнії	136
У пошуках Ельдорадо	141

«Країна Вельзерів»	145
Мандрівка Орельяни: вигадки і реальність	149
Перші європейці в Північній Америці	153
Джон і Себастьян Каботи — відкривачі Північної Америки	153
Португальці поблизу берегів Північної Америки.	156
Експедиції конкістадорів	157
Перші французи в Північній Америці	163
Острови в океані	170
Пірати, що відкривали землі	179
Уперше в арктичних водах	184

Розділ III. СТИРАННЯ «БІЛИХ ПЛЯМ» НА КАРТІ ПЛАНЕТИ

Африканські пригоди	194
Пошуки витоків Нілу	196
Загадка Нігеру	199
Лівінгстон і Стенлі	202
У пошуках Terra Australis incognita	208
Подвиги австралійських мандрівників	212
Фліндерс — національний герой Австралії	213
Експедиції до центральних районів Австралії	217
Мандри Стерта і Мітчелла	218
Зникла експедиція Лейхгардта	220
Трагічна експедиція Берка.	222
На просторах Північної Америки	223
Від Камчатки до Аляски	223
Сумна доля Франкліна	227
Маленька «Йоа» долає північно-західний прохід	229
Суперечки за Північний полюс	231
Далекий Південний полюс	242

Розділ IV. ВИСОТИ ТА ГЛИБИНИ

Підкорення найвищих гір планети	253
На морському дні.	260
Неповторний світ печер	267
Особливості підземного середовища	270
Історія спелеологічних досліджень	275
Епілог: відкриття тривають	284